

บทที่ 3

สิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและการคุมประพฤติในประเทศไทย

สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ให้แก่ราษฎรนั้นเป็นสิทธิเสรีภาพที่มีความสำคัญและมีคุณค่าสูงสุดที่องค์กรต่างๆ ของรัฐทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตย องค์กรผู้ใช้อำนาจบริหาร หรือองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการก็ตามจะต้องเคารพและให้การคุ้มครองในฐานะที่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลบังคับโดยตรงต่อองค์กรเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้บรรดาบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิและเสรีภาพ จึงมิได้มีฐานะเป็นเพียง “คำประกาศอุดมการณ์” ของรัฐเท่านั้น หากแต่มีฐานะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลบังคับโดยตรง (Self-executing) แก่องค์กรของรัฐเหล่านั้นเลยทีเดียว ในกรณีที่รัฐธรรมนูญรับรองและให้ความคุ้มครองเสรีภาพด้านใดด้านหนึ่งแก่ราษฎร ราษฎรก็ย่อมใช้เสรีภาพนั้น ได้ทันทีที่องค์กรต่างๆ ของรัฐจะห้ามมิให้ราษฎรใช้เสรีภาพนั้น โดยอ้างว่ายังไม่มีการตราพระราชบัญญัติรับรองและกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการใช้เสรีภาพนั้นขึ้นใช้บังคับไม่ได้¹

กรมคุมประพฤติเป็นองค์กรของรัฐอีกองค์กรหนึ่งที่ใช้อำนาจของรัฐในการที่จะบังคับใช้กฎหมายในการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดที่ศาลพิพากษาหรือการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ และให้คุมความประพฤติไว้ ในการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ในการที่จะก้าวล่วงเข้าไปในสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ ดังนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองไว้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ว่า การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ

3.1 สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ 18 ซึ่งจัดร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ในระหว่าง พ.ศ. 2549-2550 ภายหลังจากการรัฐประหารในประเทศโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์

¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 27-28.

ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับได้บัญญัติถึงหลักของการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็เช่นเดียวกัน ได้บัญญัติหลักของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้มากที่สุดและที่สำคัญ คือ ให้มีผลบังคับทันที ต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่ระบุข้อความท้ายมาตราต่างๆ ว่า “ทั้งนี้ ตามที่ กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้น บรรดาสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้นั้น จึงผูกพันรัฐที่จะต้องให้กับทุกคน โดยไม่แยก เชื้อชาติ ศาสนา

3.1.1 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ภาระหน้าที่หลักของรัฐต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประกอบด้วยภาระหน้าที่ 3 ด้านด้วยกัน คือ

หน้าที่ในการเคารพ เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องหลีกเลี่ยงไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการขัดขวางหรือบั่นทอนหรือทำให้ประชาชนไม่ได้รับและไม่สามารถได้รับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้แล้ว

หน้าที่ในการปกป้อง เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กร กล่าวคือ เป็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องปกป้องไม่ให้บุคคลหรือองค์กรเหล่านั้นกระทำการใดๆ ที่ทำให้ประชาชนไม่ได้รับและไม่สามารถได้รับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้แล้ว

หน้าที่ในการทำให้เป็นจริง เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินนโยบายหรือและกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้รับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้แล้ว

ภาระหน้าที่ของรัฐต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” ดังนั้น องค์กรของรัฐทุกองค์กร หมายถึง องค์กรของรัฐที่ใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอื่นที่จัดตั้งตามกฎหมายให้ใช้อำนาจรัฐอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) องค์กรของรัฐต้องมีหน้าที่ที่จะไม่กระทำการใดๆ หรือละเว้นการกระทำใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน
- 2) องค์กรของรัฐต้องมีภาระหน้าที่ต้องดำเนินการใดๆ ในการปกป้องไม่ให้บุคคลหรือหน่วยงานใดละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3) องค์กรของรัฐต้องมีภาระหน้าที่ดำเนินการใดๆ ที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือเอื้อต่อการ ใช้ สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้²

3.1.2 หลักความผูกพันโดยตรงของสิทธิเสรีภาพต่อองค์กรของรัฐ

องค์กรของรัฐต้องมีภาระหน้าที่ผูกพันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตาม อำนาจหน้าที่ตามมาตรา 27 ได้บัญญัติให้ “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพัน รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง” โดยแท้จริงแล้วสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ โดยตรงอยู่แล้ว แต่การบัญญัติไว้ในมาตรานี้ก็ เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะ ในทางปฏิบัติการใช้รัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่ผ่านมา นั้น หมวดสิทธิ และเสรีภาพมักจะไม่ได้นำมาพิจารณาในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความ กฎหมายเท่าที่ควร การบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐ โดยตรง ย่อมทำให้ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ รອງไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยองค์กรของรัฐต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) องค์กรนิติบัญญัติ การใช้อำนาจการออกหมายต้องพิจารณาว่ามีการละเมิดสิทธิขั้น พื้นฐานที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้หรือไม่ และจะต้องนำหลักสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญ ได้กำหนดไว้มาใช้ในการออกกฎหมาย
- 2) องค์กรบริหาร การใช้อำนาจการกำหนดนโยบาย หรือกิจกรรมใดๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจะต้องทำให้ประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้
- 3) อำนาจตุลาการ ย่อมผูกพันต่อสิทธิเสรีภาพในการใช้และการตีความกฎหมายใน การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ ศาลจึงมีหน้าที่ ในการตรวจสอบว่ากรณีที่เป็นปัญหามาสู่การ พิจารณาคดีของศาลนั้นเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือไม่ และ ศาลเองจะต้องไม่ใช่หรือตีความ กฎหมายให้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

² ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. (2549). รายงานการศึกษา: สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญใน บริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 100.

3.1.3 หลักประกันในการบัญญัติกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

สำหรับมาตรา 29 บัญญัติว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้ กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

จากบทบัญญัติตามมาตรา 29 ดังกล่าว ได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะของกฎหมายที่ จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังต่อไปนี้

1) หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพมิได้ (Wesengehaltsgarantie)

มาตรา 29 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญ รับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่ รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ นั้นมิได้ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่ง สิทธิและเสรีภาพมิได้นั้น มีทฤษฎีพื้นฐานอยู่ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและ เสรีภาพอย่างสัมบูรณ์ (die absolute Wesensgehalt Theorie) และทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่ง สิทธิและเสรีภาพอย่างสัมพัทธ์ (die relative Wesensgehalt Theorie) ทฤษฎีแรกเห็นว่า ไม่ว่าจะกรณีใด เป็นประการใดไม่อาจที่จะทำการละเมิดสาระสำคัญแห่งสิทธิได้แนวคิดนี้ได้แยกเขตแดนของสิทธิ ออกเป็น 2 ส่วน คือ ขอบเขตส่วนที่รัฐอาจเข้าไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพนั้นได้และขอบเขต ส่วนที่รัฐไม่อาจก้าวล่วงเข้าไปได้ อันถือว่าเป็นขอบเขตที่ได้รับการคุ้มครองอย่างสัมบูรณ์ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมันเคยวินิจฉัยว่าการแทรกแซงในชีวิตร่างกายอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญนั้นไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใดสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังกล่าวถือว่าอยู่ในขอบเขตที่ได้รับความคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ การล่วงละเมิดใดๆ ในสาระสำคัญ หรือในแก่นของสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ถือว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิดังกล่าว ส่วนทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสัมพัทธ์เห็นว่าไม่ควรมีสิ่งใดที่จะได้รับ การคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ ในกรณีที่มีเหตุผลที่เหนือกว่าในกรณีที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง ภายใต้ พฤติกรรมดังกล่าวนี้จึงควรที่จะอนุญาตให้มีการกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ ได้ ซึ่งแนวความคิดนี้เห็นว่าเป็นกรณีให้นำหลักของความได้สัดส่วน (Verhältnismäßigkeitsgrundsatz) มาพิจารณาแนวคิดนี้ได้ตีความ มาตรา 19 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญเยอรมันว่าไม่ว่ากรณีใดๆ

ไม่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิขั้นพื้นฐานโดยไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน หรือโดยปราศจากการไตร่ตรองซึ่งน้ำหนักถึงประโยชน์ได้เสียต่อวัตถุประสงค์ทางกฎหมายที่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ยังมีการถกเถียงกันของมาตรา 19 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญเยอรมัน คือ การกำหนดขอบเขตของการคุ้มครองของมาตรานี้ คือ สาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐาน (Wesensgehalt eines Grundrechts) ซึ่งในทางนิติศาสตร์เยอรมันจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถที่จะกำหนดสาระดังกล่าวออกมาเป็นการทั่วไปได้ จึงมีความพยายามในการใช้เกณฑ์ในการพิจารณาสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยใช้เกณฑ์ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Wuerde des Menschen) มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ถือว่าเป็นสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐาน การแทรกแซงใดที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานด้วย³

2) หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเท่าที่จำเป็นหรือหลักความได้สัดส่วน

(Verhaeltnismaessigkeitsgrundsatz)

กฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะ ต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นด้วย ถึงแม้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะมีอำนาจที่จะตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะได้ก็ตาม การพิจารณาว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยกฎหมายนั้นเกินความจำเป็นและกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพหรือไม่นั้น ต้องใช้หลักแห่งความได้สัดส่วนระหว่างความจำเป็นที่จะต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพกับการจำกัดนั้นเอง ถ้าไม่ได้สัดส่วนกันก็ถือว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นเกินความเหมาะสมก็ถือว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพนั้น

3) หลักการห้ามมิให้บัญญัติกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพให้มีผลใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

การจำกัดสิทธิเสรีภาพบุคคล ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง เพราะถือว่ากฎหมายที่ตราออกมาจากตัวแทนของประชาชนนั้นต้องใช้กับประชาชนทุกๆ คน กฎหมายหรือฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายดังกล่าวว่าได้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

4) หลักการระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

³ บรรเจิด สิงคนิต. (2543). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 47.

เป็นหลักการที่รัฐธรรมนูญไทยได้รับอิทธิพลมาจากรัฐธรรมนูญเยอรมันซึ่งตามรัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติหลักดังกล่าวไว้ในมาตรา 19 วรรคหนึ่ง หลักการระบอบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อทำหน้าที่ในการเตือนฝ่ายนิติบัญญัติไม่ให้เข้าไปแทรกแซงในขอบเขตของสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับความคุ้มครองโดยไม่ตั้งใจ และโดยปราศจากการไตร่ตรอง ชั่งน้ำหนักระหว่างผลดีผลเสียของการแทรกแซงดังกล่าวกับผลที่จะได้จากการแทรกแซงดังกล่าว เป็นหลักการเพื่อให้เกิดการไตร่ตรองของฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งหน้าที่ในการอ้างมาตราที่ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ในกฎหมาย ถือว่าเป็นข้อจำกัดในทางรูปแบบที่มีต่อฝ่ายนิติบัญญัติที่จะต้องแสดงว่าฝ่ายนิติบัญญัติได้ทราบถึงการไปกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ นอกจากนี้หลักการระบอบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิทำให้การใช้และการตีความกฎหมายเกิดความชัดเจนขึ้น และทำให้ประชาชนอาจตรวจสอบได้ว่า การตรากฎหมายจำกัดสิทธิดังกล่าวอาศัยอำนาจตามความในมาตราใดของรัฐธรรมนูญ และการจำกัดนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด⁴

3.1.4 หลักประกันในเสรีภาพในเคหสถาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 33 บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่รโหฐาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีหมายหรือคำสั่งของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

สาระสำคัญของมาตรานี้ คือ เคหสถานซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่ควรจะได้รับ ความคุ้มครอง ใครจะเข้าไปบุกรุกหรือไปตรวจค้น โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือยินยอมจากผู้ครอบครองไม่ได้เพราะมนุษย์สามารถดำเนินชีวิตและอยู่อาศัยอย่างปกติสุขโดยปราศจากการรบกวนโดยผลการจากบุคคลอื่นหรือรัฐ แม้แต่การใช้อำนาจรัฐในการเข้าไปตรวจค้นเคหสถานก็ต้องมีกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ และการใช้อำนาจดังกล่าวนั้นก็ควรกระทำไปโดยเท่าที่จำเป็นแก่กรณีเท่านั้น เช่น หมายค้นที่ศาลออกให้ทำการตรวจค้นเพื่อยึดหรืออายัดสิ่งผิดกฎหมาย เป็นต้น⁵

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 177.

⁵ สมเจตน์ คงรอด. (2550). *สิทธิเสรีภาพของทหาร*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 44.

3.1.5 หลักประกันในสิทธิเสรีภาพส่วนตัว

สิทธิในความเป็นส่วนตัว เป็นหลักขั้นพื้นฐานของกฎหมายไทย อันจะเห็นได้จากการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งได้รับการยอมรับจากนานาอารยประเทศ จึงถือได้ว่า สิทธิในความเป็นส่วนตัวนี้มีสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันมีการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวในส่วนของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ IT (Information technology) และการสื่อสารเป็นอย่างมากทั่วโลก การละเมิดสิทธิเหล่านี้ในวันจะยิ่งมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา สิทธิในความเป็นส่วนตัว หรือสิทธิส่วนบุคคลในที่นี้ หมายถึง สิทธิของบุคคลที่ประกอบไปด้วยสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ในเรื่องดังกล่าวน่าจะจัดอยู่ในเรื่องของความเป็นอยู่ส่วนตัว ซึ่งหมายความว่า สถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกต การรู้เห็น การสืบความลับ การรบกวนต่างๆ และความมีสันโดษ ไม่ติดต่อสัมพันธ์กับสังคม โดยทั้งนี้ ขอบเขตที่บุคคลควรได้รับการคุ้มครองและการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลก็คือ การดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระ มีการพัฒนาบุคลิกลักษณะตามที่ต้องการ สิทธิที่จะแสวงหาความสุขในชีวิตตามวิถีทางที่อาจเป็นไปได้และเป็นความพอใจตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

ซึ่งสิทธิในความเป็นส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคลนี้ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 35 ซึ่งได้บัญญัติว่า

มาตรา 35 สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือ ไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

3.2 การคุ้มครองสิทธิและความเป็นมาของระบบงานคุ้มครองสิทธิในประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มมีการนำระบบคุ้มครองสิทธิมาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ก่อนส่วนผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น แม้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 มาตรา 56 มาตรา 57 และ มาตรา 58 จะได้บัญญัติถึงวิธีการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิไว้ แต่อย่างไรก็ตามศาลคงใช้

มาตรการรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษเพียงอย่างเดียวโดยไม่ใช้วิธีการคุมความประพฤติ เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่จะรับผิดชอบดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลได้⁶

จนกระทั่งรัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 และได้มีการจัดตั้งสำนักงานคุมประพฤติกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับกองสังกัดสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม และได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2522 โดยดำเนินการในกรุงเทพมหานครก่อน จนปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ และเพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ให้ได้รับประโยชน์จากวิธีการคุมประพฤติ จึงได้มีการเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ เนื่องจากมีการขยายงานออกสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น จึงทำให้สำนักงานคุมประพฤติกลางมีปริมาณงานมาก ขอบเขต อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเพื่อประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน สำนักงานคุมประพฤติกลางจึงได้รับการยกฐานะให้เป็น “กรมคุมประพฤติ” เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2535 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติโอนอำนาจหน้าที่และกิจการบริหารบางส่วนของสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม ไปเป็นของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2535

ในอดีตภาระหน้าที่การคุมประพฤติผู้กระทำผิดในประเทศไทยมีหน่วยงานรับผิดชอบอยู่หลายหน่วยงานทั้งกรมราชทัณฑ์ที่ดูแลงานคุมประพฤติชั้นพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ จำคุก กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ดูแลงานคุมประพฤติดังกล่าวและเยาวชน และกรมคุมประพฤติที่ดูแลงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ แต่ด้วยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง แนวทางรูปแบบการปรับลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และตามพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ให้กรมคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักในการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดทั้งในชั้นก่อนฟ้อง ชั้นการพิจารณาคดีของศาล และชั้นภายหลังศาลมีคำพิพากษา ซึ่งนำมาสู่การถ่ายโอนงาน และกรมคุมประพฤติได้เพิ่มบทบาท การกิจการคุมความประพฤติเด็กและเยาวชน ผู้ได้รับพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

ดังนั้น ผู้กระทำผิดที่อยู่ในการควบคุมและสอดส่องของกรมคุมประพฤติ จึงได้แก่

ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่ศาลพิพากษารอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

⁶ กลุ่มงานควบคุมและสอดส่อง กรมคุมประพฤติ. (ม.ป.ป.). คู่มือการปฏิบัติงานควบคุมและสอดส่องผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กหรือเยาวชนและผู้ได้รับการพักการลงโทษ/ลดวันต้องโทษจำคุก. สำนักพัฒนาการคุมประพฤติ. กระทรวงยุติธรรม. หน้า 3-4.

ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน คือ เด็กและเยาวชนที่ศาลเห็นควรใช้วิธีการคุมประพฤติ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 หรือตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 และ มาตรา 75

ผู้ได้รับพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก คือ ผู้กระทำผิดที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับโทษมาแล้วตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 โดยได้รับการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษภายใต้เงื่อนไขการพักการลงโทษ หรือลดวันต้องโทษจำคุก

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของการควบคุมและสอดส่อง

ปรัชญาของการคุมประพฤติ

การคุมประพฤติเป็นวิวัฒนาการอย่างหนึ่งของระบบการศาล ซึ่งได้นำมาใช้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ในสมัยก่อนหน้านั้นขึ้นไปเมื่อมีผู้กระทำความผิดก็จะถูกจับตัวมาลงโทษให้สาสมกับความผิดนั้นเพื่อเป็นการแก้แค้น เป็นการชดใช้ทดแทน เพื่อชดเชยหรือบรรเทาความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหายและช่วยให้เขาได้รับความพึงพอใจพร้อมกันด้วย เมื่อการลงโทษมีจุดมุ่งหมายไปในทางชดเชยแก้แค้นเช่นนี้จึงไม่เกิดความคิดที่จะผ่อนปรนปรานีแต่อย่างใด ฉะนั้นจึงปรากฏว่าผู้ที่ถูกจำคุกออกมาแล้วไม่อาจกลับตนเป็นคนดีได้ แต่กลับประพฤติผิดมากยิ่งขึ้น จากปรากฏการณ์เช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดแนวความคิดว่า ปรัชญาแนวความคิด ทศนคติ ตลอดจนวิธีการที่ต่างๆ มาไม่สามารถช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้กลับตัวได้ จึงได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงปรัชญา แนวความคิด และทศนคติดังกล่าว โดยอาศัยหลักการและเหตุผล ดังนี้

- 1) ลดความเชื่อในเรื่องการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดและความรุนแรงของตัวบทกฎหมายในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด
- 2) ตระหนักถึงผลของการลงโทษจำคุกว่าทำให้นักโทษเป็นจำนวนมากเลวลง และเกิดผลเสียยิ่งกว่าการปล่อยตัวไป
- 3) มีแนวความคิดว่าควรจะศึกษาผู้กระทำผิดทุกคนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้เป็นแนวทางแก้ไขให้พวกเขาสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนแทนการจำคุก

3.3 กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติผู้ใหญ่

การคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่มีกฎหมายเป็นหลักที่เกี่ยวข้องอยู่รวม 3 ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายอาญาวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 กฎหมายหลักสามฉบับดังกล่าว ประมวลกฎหมายอาญานับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และ

เงื่อนไขในการคุมความประพฤติ ตลอดจนวิธีการคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดไว้ ดังปรากฏในมาตรา 56-58 ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความในอาญา และที่มาเกี่ยวข้องด้วยก็เพราะคดีที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ใช้การคุมประพฤตินั้นเป็นคดีอาญา การดำเนินการทางศาลจึงต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 นั้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้การดำเนินงานคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญาได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ โดยบัญญัติอำนาจหน้าที่ของศาลและผู้พิพากษาในการคุมประพฤติอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติและวิธีการดำเนินการคุมประพฤติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้บางประการเพื่อให้การพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับการคุมประพฤติได้ดำเนินไปโดยคล่องตัวยิ่งขึ้น ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522⁷

3.3.1 ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้รวม 5 ประการ คือ โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน สำหรับโทษจำคุกนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ได้เปิดโอกาสให้ศาลรอกการลงโทษจำคุกหรือรอกการกำหนดโทษจำคุกไว้ก่อนได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่นานาอารยประเทศใช้อยู่ คือ แทนที่จะลงโทษจำคุกจำเลยผู้กระทำความผิด ศาลอาจรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดไว้ก่อน เพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่มีได้มีจิตใจเป็นโจรผู้ร้ายได้มีโอกาสกลับตัวในสังคมและปล่อยผู้กระทำความผิดออกไปสู่สังคมภายนอก โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่กลับไปกระทำความผิดขึ้นอีก ถ้าไปกระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษก็จะถูกบวกโทษที่ศาลรอไว้เข้ากับโทษจำคุกที่กระทำความผิดครั้งหลัง วิธีการนี้จะเป็นการช่วยผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงและมีได้มีจิตใจเป็นโจรผู้ร้ายได้กลับเป็นพลเมืองดีโดยไม่ต้องถูกจำคุก

ส่วนวิธีการคุมความประพฤตินั้น เป็นวิธีการที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 บัญญัติไว้เพื่อเสริมวิธีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ง่ายยิ่งขึ้น และมีหลักว่าจะมีการคุมประพฤติโดยไม่มีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไม่ได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าตลอดเวลา 22 ปี ตั้งแต่ใช้ประมวลกฎหมายอาญาเป็นต้นมา ศาลไม่สามารถใช้

⁷ กระทรวงยุติธรรม. (2552). *เอกสารประกอบการอบรม อาสาสมัครคุมประพฤติ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม. หน้า 58-67.

วิธีการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดได้ เพราะไม่มีพนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่คุมความประพฤติ จนกระทั่งได้เปิดสำนักงานคุมประพฤติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2522

นอกจากนี้ ก่อนที่จะเปิดทำการสำนักงานคุมประพฤติกลาง การที่ศาลจะรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษนั้น ศาลไม่มีข้อเท็จจริงอะไรที่จะนำมาใช้ประกอบดุลพินิจ นอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องและสำนวนในคดีเล็กๆ น้อยๆ เมื่อจำเลยรับสารภาพก็จะตัดสินไปเลย เพียงแต่สอบถามว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่เท่านั้น ส่วนพฤติการณ์เบื้องหลังต่างๆ ที่จำเลยกระทำผิดนั้น ศาลไม่อาจทราบได้เพราะศาลไม่มีเครื่องมือที่จะสืบเสาะค้นหาข้อเท็จจริงดังกล่าว

ในการที่ศาลจะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำคุกได้นั้น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ คือ

1) ความผิดที่ผู้กระทำความผิดกระทำนั้นจะต้องเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก ความผิดบางอย่างที่มีโทษปรับอย่างเดียว เช่น ความผิดฐานมิแระไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่อาจรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ

2) ความผิดนั้นศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หมายความว่า ความผิดนั้นศาลได้คิดไว้ในใจแล้วว่า จะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ถ้าคดีนั้นศาลจะลงโทษเกิน 3 ปีแล้ว จะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไม่ได้ เช่น ความผิดที่จำเลยกระทำนั้นศาลลงโทษจำคุก 4 ปี แล้วรอกการลงโทษอย่างนี้ถือว่าศาลไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะศาลลงโทษเกิน 3 ปี ดังนั้น ความผิดที่จะรอกการลงโทษจำคุกก็จะมีได้เฉพาะคดีที่มีโทษไม่สูงเท่านั้น ถ้าโทษสูงๆ ก็ย่อมจะรอกการลงโทษจำคุกไม่ได้

3) ต้องไม่ปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน เว้นแต่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน ในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษหรือโทษจำคุกนั้นได้รับการล้างมลทินโทษแล้วก็สามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้

มีข้อน่าสังเกตที่ว่าผู้กระทำความผิดไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนนั้น หมายความว่า การที่ผู้กระทำความผิดเคยถูกรอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษมาก่อน และรวมถึงการที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจนล่วงเลยอายุความการลงโทษแล้วด้วย

4) อยู่ในดุลยพินิจของศาล โดยศาลจะพิจารณาถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานี เมื่อศาลใช้ดุลพินิจแล้วเห็นว่าสมควรก็จะสั่งให้รอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดไว้ ถ้าไม่เห็นสมควรก็จะลงโทษจำคุกไปเลย

5) ถ้าศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่าสมควร ศาลจะรอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ศาลจะใช้วิธีการรอกการลงโทษคือกำหนดโทษให้แน่นอนไป เช่น จำคุก 1 ปี แต่รอกการ

ลงโทษไว้ ส่วนการรอกการกำหนดโทษนั้น ศาลเพียงพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด แต่ให้รอกการกำหนดโทษไว้โดยไม่กำหนดโทษที่แน่นอนลงไป

6) เมื่อศาลเห็นควรรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ ศาลจะต้องกำหนดเวลาไว้ด้วย คือ ต้องกำหนดเวลารอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษไว้ อาจจะเป็นเวลา 1 ปี 2 ปี 3 ปี หรือ 4 ปีก็ได้ แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี เช่น จำคุก 1 ปี ให้รอกการลงโทษไว้ 3 ปี

การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษแต่เดิมนั้นมาศาลรอกอย่างเดียวทั้งที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติด้วยก็ได้ แต่ขณะนั้นศาลยังไม่มีพนักงานคุมประพฤติ จึงไม่สามารถกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ เมื่อมีพนักงานคุมประพฤติแล้วศาลจึงสามารถใช้วิธีการคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสอง ซึ่งศาลอาจกำหนดข้อกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ มีดังนี้ คือ

1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลจะระบุไว้เป็นครั้งคราวเพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและผู้กระทำความผิดเห็นสมควร

2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำผิดในทำนองเดียวกันอีก

4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

5) เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสดำเนินการทำความผิดขึ้นอีก

(หมายเหตุ เป็นข้อความตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2532 มาตรา 3 ยกเลิกความวรรคสอง ของมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 106 ตอนที่ 127 ลงวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2532)

เงื่อนไขดังกล่าวเป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะแก่ศาลว่าควรใช้วิธีการคุมความประพฤติอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับจำเลยผู้กระทำความผิดในแต่ละคดีนั้น อย่งไรก็ตาม เป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามข้อเสนอของพนักงานคุมประพฤติหรือไม่ก็ได้

อนึ่ง เงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติดังพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาใหม่นี้ได้ให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติในการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติกระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและผู้กระทำผิดเห็นสมควรได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวจะช่วยให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสชดเชยโดยการกระทำประโยชน์ต่อสังคมที่ตนได้ล่วงละเมิดไป ทั้งสังคมจะเห็นได้ว่าบุคคลผู้กระทำผิดเหล่านี้ก็ยังมีประโยชน์ต่อสังคม สามารถช่วยเหลือสังคมได้ ส่วนหนึ่งเช่นกัน นอกจากนี้ ศาลยังสามารถกำหนดให้ไปรับการบำบัดรักษายาเสพติดให้โทษความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่ฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีกอันเป็นเงื่อนไขที่ช่วยคุ้มครองความปลอดภัยของสังคมไทยได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ในกรณีที่ศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤดิแล้ว ต่อมาผู้ถูกคุมความประพฤดิมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสาม ได้บัญญัติให้อำนาจศาลที่จะแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อกำหนดข้อใดที่ยังไม่ได้กำหนดไว้เพิ่มเติมอีกก็ได้ พฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหรือในทางที่เลวก็ได้ ในกรณีที่มีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปก็เป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะรายงานต่อศาลขอให้เพิ่มเติมเพิกถอน หรือแก้ไขเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้น ตัวอย่างเช่น ศาลกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกคุมความประพฤดิรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติทุกหนึ่งเดือน ต่อมาปรากฏว่าผู้ถูกคุมความประพฤดิยังคงเสพยาเสพติดอยู่ พนักงานคุมประพฤติอาจขอเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขให้ผู้ถูกคุมความประพฤดิรายงานตัวทุกสัปดาห์วัน หรืออาจขอเพิ่มเติมเงื่อนไขให้ผู้ถูกคุมความประพฤดิละเว้นจากการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษหรือให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษก็ได้

ในกรณีที่ผู้ถูกคุมความประพฤดิไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 57 ได้กำหนดมาตรการที่นำมาใช้แก่ผู้ถูกคุมความประพฤดิ 2 ประการ คือ

- 1) ให้ศาลตัดเดือนผู้ถูกคุมความประพฤดิ เป็นทำนองให้โอกาสผู้ถูกคุมความประพฤดิอีกครั้งหนึ่ง
- 2) ศาลอาจลงโทษจำคุกตามที่ศาลรอกการลงโทษไว้หรือกำหนดการลงโทษที่ยังไม่ได้กำหนดก็ได้

ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤดิไปกระทำความผิดขึ้นใหม่ในระหว่างคุมความประพฤดิ ไม่ว่าจะเป็ความผิดประเภทเดียวกันกับความผิดครั้งแรกหรือไม่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 58 กำหนดว่า เมื่อความปรากฏแก่ศาลเอง หรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่า ภายในเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 56 ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาได้กระทำความผิดอันมิใช่ความผิดที่ได้

กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกสำหรับความผิดนั้น ให้ศาลที่พิพากษาคดีหลังกำหนดโทษที่รอการกำหนดไว้ในคดีก่อนบวกเข้ากับโทษในคดีหลังหรือบวกโทษที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนเข้ากับโทษในคดีหลังแล้วแต่กรณี ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ประพฤติปฏิบัติตัวอยู่ในกรอบของกฎหมาย

(หมายเหตุ เป็นข้อความตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2532 มาตรา 4 ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา 58 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 106 ตอนที่ 127 ลงวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2532)

3.3.2 พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการคุมประพฤติทั้งในด้านสืบเสาะและพินิจ และในด้านควบคุมและสอดส่อง (การคุมความประพฤติ) รวมทั้งกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และอำนาจหน้าที่ของศาลที่เกี่ยวกับการคุมประพฤติเพื่อให้การคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญาได้เป็นไปโดยราบรื่นตามวัตถุประสงค์

พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติฯ มีรวม 22 มาตรา ได้บัญญัติกระบวนการคุมประพฤติในด้านสืบเสาะและพินิจ ควบคุมและสอดส่องไว้ด้วยกัน และมีผลใช้บังคับทั่วราชอาณาจักร กล่าวคือ ศาลต่างๆ ในประเทศไทยสามารถใช้วิธีการคุมประพฤติได้ทั้งสิ้น แต่เนื่องจากในระยะแรกพนักงานคุมประพฤตินี้มีจำนวนจำกัดและเป็นงานใหม่ ทั้งต้องการการยอมรับจากสังคม กระทรวงยุติธรรมจึงได้กำหนดให้ศาลอาญา ศาลอาญาธนบุรี และศาลแขวงทั้งสามศาลในกรุงเทพมหานครดำเนินการหรือปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ส่วนศาลอื่นๆ ให้รอการดำเนินการหรือการปฏิบัติการไว้จนกระทั่งปี พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบันได้มีการขยายงานคุมประพฤติผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ออกไปยังศาลจังหวัดต่างๆ หลายแห่ง

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้พอแยกอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) บทนิยาม

ตามพระราชบัญญัตินี้มีข้อนำสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับคำนิยามหรือคำจำกัดความในมาตรา 4 ดังนี้

คำว่า พนักงานคุมประพฤติ หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งจากคำนิยามดังกล่าวไม่จำกัดว่าพนักงานคุมประพฤติจะต้องเป็นข้าราชการจะเป็นบุคคลธรรมดาก็ได้แต่จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพนักงานคุมประพฤติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีฯ จึงจะมีอำนาจหน้าที่

ตามพระราชบัญญัตินี้ และบุคคลที่มีอำนาจแต่งตั้งดังกล่าวก็มีอำนาจถอดถอนพนักงานคุมประพฤติได้ด้วย (มาตรา 5)

คำว่า ศาล หมายความว่า ศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่ไม่รวมถึงศาลคดีเด็กและเยาวชน อันได้แก่ ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด และศาลแขวง รวมทั้งศาลชำนาญพิเศษที่มีกฎหมายให้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา อันได้แก่ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ส่วนศาลอื่นนอกจากนี้ไม่ว่าจะเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีแพ่ง เช่น ศาลแพ่ง ศาลทหารในเวลาปกติและในเวลาไม่ปกติ รวมทั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว) ไม่ใช่ศาลตามความหมายในคำนิยามดังกล่าว จึงไม่มีอำนาจในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ และหากศาลดังกล่าวมีคำสั่งหรือมอบหมายให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานคุมประพฤติก็น่าจะใช้อำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ได้

2) อำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติไว้ในมาตรา 6 ถึงมาตรา 10

ในมาตรา 6 ได้กำหนดหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติทั้งในด้านการสืบเสาะและพินิจ (มาตรา 6 (1)-(3)) และการควบคุมและสอดส่อง (มาตรา 6(4)-(7)) ดังจะสังเกตเห็นได้จากข้อความใน (1)-(3) ที่ใช้คำว่าจำเลย และใน (4)-(7) ที่ใช้คำว่าผู้ถูกคุมความประพฤติและการคุมความประพฤติ

สำหรับอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติในด้านสืบเสาะและพินิจก่อนศาลพิพากษานั้น กฎหมายให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติที่จะทำการสืบเสาะและพินิจในเรื่องของอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิตใจ นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของจำเลย ตลอดจนสภาพความผิดและเหตุอื่นอันควรปรานีตามที่ศาลสั่งเพื่อรายงานต่อศาล ซึ่งมีข้อสังเกตว่า ศาลอาจสั่งให้สืบเสาะและพินิจจำเลยเฉพาะบางเรื่องบางประเด็นก็ได้ นอกจากนี้ในมาตรา 6 (2) และ (3) ได้ให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติดังตัวจำเลยให้แพทย์ตรวจเกี่ยวกับสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความสามารถของจำเลยว่าจะปรับปรุงแก้ไขหรือฟื้นฟูตนเองได้เพียงใดหรือไม่ ตลอดจนสอบถามความต้องการของจำเลยเกี่ยวกับวิธีการคุมประพฤติดังตัวจำเลยต้องการหรือไม่อย่างไร และทำการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการว่าจำเลยจะสามารถปรับปรุงตนเองในสังคมภายนอกได้หรือไม่ และควรจะใช้วิธีการคุมประพฤติดังจำเลยในลักษณะใดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสาม กำหนดไว้

ส่วนอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติในด้านการควบคุมและสอดส่องหลังศาลพิพากษานั้น กฎหมายให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติที่จะทำการสอดส่อง สอบถาม แนะนำช่วยเหลือและคัดเตือนผู้ถูกคุมความประพฤติในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ รวมทั้งสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติในการปฏิบัติตามเงื่อนไขในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะออกไปสอดส่องดูแลความประพฤติ ณ บ้านเรือนและสำนักทำางานของผู้ถูกคุมความประพฤติเป็นระยะๆ โดยสม่ำเสมอ ตลอดเวลาที่มีการคุมความประพฤติ นอกจากนี้ กฎหมายให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับความประพฤติ การประกอบอาชีพและพฤติกรรมของผู้ถูกคุมความประพฤติเพื่อเสนอต่อศาล รวมทั้งทำหน้าที่อื่นเกี่ยวกับการคุมความประพฤติตามที่ศาลเห็นสมควรด้วย

ในการควบคุมและสอดส่องดูแลความประพฤติของผู้ถูกคุมความประพฤติ กระทรวงยุติธรรมได้มีการแต่งตั้งอาสาสมัครคุมประพฤติออกไปช่วยสอดส่องดูแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งอาสาสมัครคุมประพฤติส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือและมีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับผู้ถูกคุมความประพฤติ จึงสามารถสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติได้ใกล้ชิดกว่าพนักงานคุมประพฤติอันเป็นการนำชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในชุมชนของตนเอง

สำหรับในเรื่องการช่วยเหลือผู้ถูกคุมความประพฤตินั้น กรมคุมประพฤติได้มีการสงเคราะห์ผู้ถูกคุมความประพฤติในด้านต่างๆ ได้แก่ การฝึกอาชีพ การให้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย การจัดหางาน การสงเคราะห์ค่าอาหาร ค่าพาหนะ และค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งกรมคุมประพฤตินี้ยังได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด นอกจากนี้ กรมคุมประพฤตินี้ยังมีโครงการจัดอบรมผู้ถูกคุมความประพฤติ และจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเข้ารับฟังธรรมะจากพระภิกษุสงฆ์ เพื่อฟื้นฟูทางด้านจิตใจเป็นครั้งคราวอีกด้วย

ในมาตรา 7 ได้กำหนดอำนาจให้แก่พนักงานคุมประพฤติโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นอำนาจพิเศษ เพื่อให้การปฏิบัติงานคุมประพฤติตามมาตรา 6 สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ กล่าวคือ

มาตรา 7 (1) ให้พนักงานคุมประพฤตินี้อำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) เข้าไปในสถานที่ที่จำเลยหรือผู้ถูกคุมความประพฤติอาศัยหรือทำางาน หรือมีความเกี่ยวข้องด้วยในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในสถานที่นั้นเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6

ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าไปสถานที่ดังกล่าวในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น พนักงานคุมประพฤตินี้จะกระทำได้อัตโนมัติมีคำสั่งศาล ซึ่งหมายความว่า การที่พนักงานคุมประพฤตินี้จะเข้าไปในที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงานของผู้อื่น ในเวลากลางคืน พนักงาน

คุมประพฤติจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้มีการส่งอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่ดังกล่าวได้ และการร้องขอดังกล่าวจะต้องระบุระยะเวลาที่จะเข้าไปด้วย พร้อมทั้งเหตุและความจำเป็นที่จะเข้าไปในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

(2) เรียกบุคคลที่สามารถให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6 มาพบและสอบถามหรือพินิจตนและให้ถ้อยคำ มีข้อสังเกตว่า อำนาจของพนักงานคุมประพฤติในข้อนี้พึงใช้ต่อเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น เพราะการสอบถามข้อเท็จจริงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลภายนอก และการที่จะได้รับความร่วมมือด้วยดีนั้น ถ้าใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ก็จะเป็นประโยชน์มากกว่าการใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้

(3) ตั้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองส่งวัตถุหรือเอกสารอันจะใช้เป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 6 ในข้อนี้มีหลักการทำงานเหมือนกับที่กล่าวใน (2)

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติเพื่อสอบปากคำจำเลยหรือส่งตัวจำเลยให้แพทย์ตรวจนั้น ถ้าจำเลยถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาล พนักงานคุมประพฤติอาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้ส่งตัวจำเลยมาให้พนักงานคุมประพฤติได้ (มาตรา 8) ซึ่งในทางปฏิบัติศาลต่างๆ ได้ให้ความร่วมมือเบิกตัวจำเลยมายังศาลหรือสถานที่อื่น ตามที่ศาลเห็นสมควร โดยไม่ต้องสอบข้อเท็จจริงที่เรือนจำ

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ กฎหมายบังคับให้พนักงานคุมประพฤติแสดงบัตรประจำตัวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 9) ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแอบอ้างหาประโยชน์ในทางมิชอบ และในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 10 บัญญัติให้พนักงานคุมประพฤติ มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นผลให้พนักงานคุมประพฤติได้รับความคุ้มครองและมีความรับผิดชอบแตกต่างจากบุคคลธรรมดาทำนองเดียวกับเจ้าพนักงานอื่นๆ ตามประมวลกฎหมายอาญา

3) กระบวนการคุมประพฤติที่เกี่ยวกับศาลและพนักงานคุมประพฤติ

พระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติกระบวนการคุมประพฤติที่เกี่ยวกับศาลและพนักงานคุมประพฤติไว้ในมาตรา 11 ถึงมาตรา 18 ซึ่งสรุปสาระสำคัญและข้อสังเกตได้ ดังนี้

มาตรา 11 เป็นบทบัญญัติที่ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤตีสืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนศาลพิพากษา พร้อมทั้งทำรายงานและความเห็นเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาของศาล

ข้อสังเกตเกี่ยวกับมาตรานี้มี ดังนี้

(1) มาตรา 11 นี้ บัญญัติขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคหนึ่ง กล่าวถึงข้อมูลต่างๆ ที่ศาลจะนำมาใช้ประกอบการดุลพินิจในการรอการลงโทษหรือรอการ

กำหนดโทษ แต่มิได้กล่าวว่าข้อมูลที่จะนำมาใช้ประกอบดุลพินิจได้มาอย่างไร มาตรา 11 จึงได้บัญญัติการให้อำนาจศาลสั่งพนักงานคุมประพฤติสืบเสาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว

(2) มาตรา 11 นี้เป็นบทบัญญัติที่ช่วยศาลในการใช้ดุลพินิจว่าสมควรที่จะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำเลยหรือไม่ และหากสมควรจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติจำเลยด้วยหรือไม่อย่างไร โดยพิจารณาจากรายงานและความเห็นของพนักงานคุมประพฤติ

(3) มาตรา 11 นี้ เป็นอำนาจศาลที่จะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลตามมาตรา 56 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ เป็นดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้สืบเสาะหรือไม่ก็ได้ และศาลจะรอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษโดยไม่สั่งสืบเสาะและพินิจก็ได้ รวมทั้งศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติหรือไม่ก็ได้

(4) ศาลจะมีคำสั่งตามมาตรา 11 นี้ได้ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนศาลพิพากษาและไม่ว่าคดีนั้นจะเป็นคดีประเภทใด จำเลยจะรับสารภาพหรือต่อสู้คดี และศาลจะมีคำสั่งลับหลังจำเลยก็ได้ โดยพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้ไปติดต่อกับจำเลยต่อไป แต่ในทางปฏิบัติศาลมักจะมีคำสั่งในคดีที่ไม่ร้ายแรงและจำเลยรับสารภาพ ส่วนคดีที่ร้ายแรงหรือจำเลยต่อสู้คดี ศาลจะมีคำสั่งตามมาตรา 11 นี้น้อยมาก เพราะว่าเป็นการก้าวล่วงเข้าไปกระทบสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี และหากศาลยกฟ้องการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติก็นับอันไร้ประโยชน์

เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจตามมาตรา 11 นี้แล้ว ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะทำการสืบเสาะและพินิจโดยไม่ชักช้า และทำรายงานพร้อมทั้งความเห็นเสนอต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่วันที่ศาลสั่ง แต่ถ้าพนักงานคุมประพฤติไม่อาจทำให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว พนักงานคุมประพฤติจะต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขยายเวลาต่อไปอีกได้ และศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ขยายเวลานั้น ศาลจะขยายได้เท่าที่จำเป็นแต่ไม่เกิน 30 วัน (มาตรา 12)

เมื่อพนักงานคุมประพฤติทำรายงานและความเห็นเสนอต่อศาลแล้ว ถ้าศาลเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกพนักงานคุมประพฤติหรือจำเลยมาสอบถามเกี่ยวกับรายงานของพนักงานคุมประพฤติ หรือจะสั่งให้พนักงานคุมประเวศดำเนินการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเพิ่มเติมก็ได้ (มาตรา 11 วรรคสอง) ในกรณีเช่นนี้การเสนอรายงานและความเห็นของพนักงานคุมประพฤติที่เสนอต่อศาล กฎหมายให้อำนาจศาลที่จะรับฟังรายงานและความเห็นดังกล่าวโดยไม่ต้องมีพยานบุคคลประกอบ แต่ถ้าศาลจะใช้รายงานและความเห็นเช่นว่านั้นเป็นผลร้ายแก่จำเลย ศาลจะต้องแจ้งข้อความที่เป็นผลร้ายนั้นให้จำเลยทราบและถ้าจำเลยคัดค้านก็เป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบประกอบรายงานและความเห็น เมื่อสืบแล้วจำเลยก็มีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างรายงานได้และเป็นอำนาจศาลที่จะวินิจฉัยว่าควร

เชื้อฝ่ายใด ในกรณีที่พนักงานคุมประพฤตินำสืบพยานหลักฐานนี้ พนักงานคุมประพฤติสามารถว่าความได้เองโดยไม่ต้องมีใบแต่งตั้งนายหรือเป็นทนายความ เพราะกฎหมายให้อำนาจไว้แล้ว

มาตรา 14 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลที่พิพากษาให้รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำเลยและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติจำเลยตามประมวลกฎหมายแจ้งผลคำพิพากษาให้พนักงานคุมประพฤติทราบ เพื่อดำเนินการคุมความประพฤติที่ศาลกำหนด ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่จะดำเนินการควบคุมและสอดส่องความประพฤติของผู้ถูกคุมความประพฤติให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด

ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติที่ศาลกำหนด หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการคุมความประพฤติของผู้ถูกคุมความประพฤติเปลี่ยนแปลงไป พนักงานคุมประพฤติจะต้องทำรายงานเสนอให้ศาลทราบ โดยไม่ชักช้า และถ้ารายงานนั้นเป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติ ศาลจะต้องเรียกผู้ถูกคุมความประพฤติมาเพื่อแจ้งข้อความเป็นผลร้ายนั้นให้ทราบ ในกรณีเช่นว่านี้ผู้ถูกคุมความประพฤตินี้มีสิทธิที่จะคัดค้านและนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างได้ (มาตรา 15 วรรคหนึ่ง)

ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤติขัดขืนไม่มาศาลตามหมายเรียกหรือตามนัดหรือจงใจไม่รับหมายเรียกหรือได้หนีไป หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะหลบหนี ศาลมีอำนาจออกหมายจับผู้ถูกคุมความประพฤติเพื่อดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่ผู้ถูกคุมความประพฤติมาศาลหรือถูกจับมาศาล และศาลเห็นว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการคุมความประพฤติของผู้ถูกคุมความประพฤติได้เปลี่ยนแปลงไป หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามที่ศาลกำหนด ศาลอาจมีคำสั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสาม หรือมาตรา 57 แล้วแต่กรณี และศาลจะต้องแจ้งให้พนักงานคุมประพฤติทราบ ถ้าหากการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเป็นผลร้ายต่อผู้ถูกคุมความประพฤติมากขึ้น ผู้ถูกคุมความประพฤตินี้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งศาลได้ โดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุดจะฎีกาต่อไปอีกไม่ได้ แต่ในกรณีที่คำสั่งศาลเป็นผลร้ายหรือเป็นผลดีแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติ พนักงานคุมประพฤติไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งศาล เพราะถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของศาล (มาตรา 17)

4) บทกำหนดโทษ

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดโทษแก่บุคคลภายนอกและแก่พนักงานคุมประพฤติ กล่าวคือ ถ้าบุคคลภายนอกขัดขืนไม่ยอมให้พนักงานคุมประพฤติเข้าไปในสถานที่หรือไม่ยอมตอบคำถามของพนักงานคุมประพฤติตามมาตรา 7 (1) กฎหมายกำหนดโทษปรับไว้ไม่เกิน 500 บาท (มาตรา 19) และกรณีที่บุคคลภายนอกไม่มาพบพนักงานคุมประพฤติหรือไม่ยอมสาบานหรือ

ปฏิญาณตน หรือไม่ยอมให้ถ้อยคำ หรือไม่ยอมส่งวัตถุหรือเอกสารตามคำสั่งของพนักงานคุมประพฤติ กฎหมายกำหนดโทษแก่บุคคลนั้น โดยให้ปรับไม่เกิน 1,000 บาท (มาตรา 20)

ในส่วนที่เกี่ยวกับพนักงานคุมประพฤติซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ และได้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นเพราะการปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่นำความลับนั้นไปเปิดเผย นอกอำนาจหน้าที่ของตน โดยประการที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นนั้น ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งเป็นข้อพึงสังวรแก่พนักงาน คุมประพฤติที่จะต้องรักษาความลับ ไม่นำไปเปิดเผยให้จำเลยหรือบุคคลภายนอกได้รับความเสียหาย

3.4 หลักเกณฑ์ในการคุมประพฤติ

หลักเกณฑ์ที่ศาลจะคุมประพฤติกจำเลยตามมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้วางหลักเกณฑ์ไว้ โดยถือเอาโทษจำคุกที่ศาลจะลงจริงๆ เป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงประเภทของความผิด และพิจารณาคูณสมบัติส่วนบุคคลของผู้กระทำผิดด้วย⁸ ซึ่งได้บัญญัติว่า

มาตรา 56 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาล จะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษเมื่อศาลได้คำนึง ถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษา อบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัยอาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปราณีแล้ว เห็นเป็นการสมควรศาลจะพิพากษาว่า ผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลา ที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดนั้น ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือ หลายข้อ ดังต่อไปนี้

1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราวเพื่อเจ้าพนักงานจะได้ สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือหรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบ อาชีพหรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและ ผู้กระทำความผิดเห็นสมควร

⁸ วรรณิการ์ แสงทอง. (2543). *บทบาทของพนักงานคุมประพฤติในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกคุมความประพฤติ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 41.

2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติดอนอานำไป สู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความ บกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

5) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข พื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมี โอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคก่อนนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทน โดย ขอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวแก่การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคก่อนที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้

3.4.1 ผู้มีอำนาจสั่งคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่⁹

ผู้มีอำนาจสั่งให้ดำเนินการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ คือ ศาลตามพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550

“ศาล” หมายความว่า ศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่ไม่รวมถึงศาลเยาวชนและครอบครัว เว้นแต่ในคดีอาญาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้กระทำความผิดมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไปในวันที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้น”

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 5 กำหนดให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเยาวชนและครอบครัว ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่โดยที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว นั้น มีทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน และผู้ที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ศาลเยาวชนและครอบครัวไม่สามารถสั่งให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สืบเสาะและพินิจและคุมความประพฤติได้ โดยที่บทนิยามในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 บัญญัติให้ “ศาล” หมายความว่า ศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่ไม่รวมถึงศาลเยาวชนและครอบครัว จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวล

⁹ กลุ่มงานควบคุมและสอดส่อง กรมคุมประพฤติ. อ้างแล้ว. หน้า 31.

กฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มเติมบทนิยามของ “ศาล” ในมาตรา 4 เพื่อให้ศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถนำกฎหมายว่าด้วยวิธีดำเนินการคุ้มครองความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไปในวันที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้น ทำให้พนักงานคุมประพฤติในสังกัดกรมคุมประพฤติมีหน้าที่ปฏิบัติงานคดีโดยคำสั่งศาลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

สถิติและปริมาณงานคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติ¹⁰
 ตารางที่ 1 จำนวนคดีสืบเสาะและพินิจ แยกตามเพศ

การสืบเสาะ และพินิจ	2010		2011		2012	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายงานสืบเสาะและพินิจ (ศาล)	44,895	100%	43,320	100%	52,356	100%
ชาย	38,595	85.4%	37,086	85.6%	36,158	86.0%
หญิง	6,300	14.6%	6,234	14.4%	6,198	14.0%
รายงานสืบเสาะพักการลงโทษ	36,163	100%	43,436	100%	41,927	100%
ชาย	31,025	85.8%	37,069	85.3%	34,764	82.9%
หญิง	5,138	14.2%	6,367	14.7%	7,163	17.1%

ตารางที่ 2 จำนวนผู้ถูกคุมความประพฤติ แยกตามเพศ

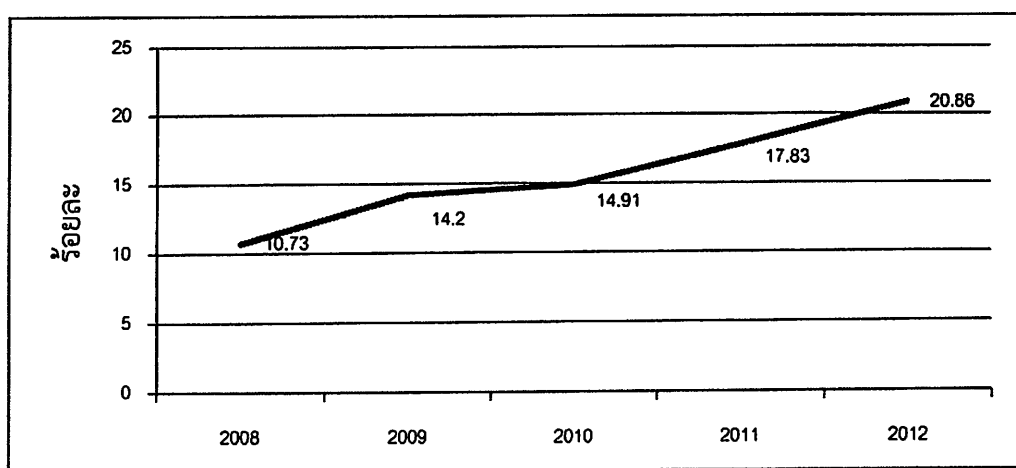
ประเภทผู้ถูกคุมความประพฤติ	2010		2011		2012	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ใหญ่	125,949	100%	141,138	100%	148,703	100%
ชาย	113,325	90.0%	128,881	91.3%	137,487	92.5%
หญิง	12,624	10.0%	12,257	8.7%	11,216	7.5%
ผู้พักการลงโทษฯ	22,721	100%	33,113	100%	25,469	100%
ชาย	19,498	85.8%	28,545	86.2%	21,215	83.3%
หญิง	3,223	14.2%	4,568	13.8%	4,254	16.7%
เด็กและเยาวชน	23,733	100%	23,548	100%	17,161	100%
ชาย	22,244	93.7%	19,357	82.2%	16,082	93.7%
หญิง	1,489	6.3%	4,191	17.8%	1,079	6.3%

¹⁰ กรมคุมประพฤติ. (2556). รายงานการประชุมคุมประพฤติและมาตรการแบบไม่ควบคุมตัวอาชญากรบางกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา. หน้า 118-120.

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ถูกคุมความประพฤติ แยกตามฐานความผิด

ปี	ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด	ความผิดตาม พรบ. จราจรฯ	ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	ความผิดต่อชีวิต	ความผิดทางเพศ	อื่นๆ	รวม
2003	67,479	7,973	12,864	8,981	1,972	18,723	117,992
2004	33,936	31,216	14,624	12,788	2,343	23,506	118,413
2005	30,324	39,062	14,240	14,636	2,947	25,765	126,974
2006	27,182	42,290	15,168	14,357	2,928	27,029	128,954
2007	27,326	46,939	16,995	15,219	3,454	27,245	137,178
2008	39,332	44,920	16,197	12,556	3,744	29,282	146,031
2009	81,087	37,466	14,332	9,367	3,737	32,847	178,836
2010	43,672	62,566	14,535	10,966	3,616	20,587	155,942
2011	74,498	65,813	15,983	11,575	3,760	22,325	193,954
2012	78,211	66,835	12,272	9,838	3,116	21,061	191,333

รูปภาพที่ 1 อัตราการกระทำผิดซ้ำ (ภายใน 3 ปีหลังพ้นคุมความประพฤติ)

3.4.2 ลักษณะการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติ

เนื่องจากการคุมประพฤติเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีเป้าหมายอยู่ที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงมีแนวคิดอยู่ที่การตัดหรือลดโอกาสของการ

กระทำผิดซ้ำให้ได้มากที่สุด ควบคู่กับการพัฒนาพหุนิสัยและแก้ไขปัญหาและ/หรือตอบสนองหรือบรรเทาความต้องการที่สำคัญจำเป็นและอาจมีผลผลักดันให้เกิดการกระทำผิดซ้ำได้ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดเหล่านั้นหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำและพัฒนาศักยภาพในด้านพหุนิสัยให้ เป็นไปในทางที่ปรารถนาตามกฎเกณฑ์ของสังคมและกฎหมาย เพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขต่อไป¹¹

1) การรับรายงานตัว เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติ เมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติมาพบพนักงานคุมประพฤติเพื่อรายงานตัวตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขการคุมประพฤติ ทั้งนี้ เพื่อให้พนักงานคุมประพฤติสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ครอบครัว การศึกษาหรือการประกอบอาชีพ นิสัย ความประพฤติและอื่นๆ ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำผิด เพื่อให้ทราบถึงความเป็นไปและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของผู้ถูกคุมความประพฤติ ตลอดจนให้คำปรึกษา แนะนำตักเตือนในเรื่องนิสัยความประพฤติและอื่นๆ ที่จะช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถปรับตัวและปรับปรุงแก้ไขตนเองให้กลับตนเป็นพลเมืองและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้ยังรวมถึงการไปพบพนักงานคุมประพฤติตามการนัดหมายของพนักงานคุมประพฤติ นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขการคุมประพฤติเพื่อสอบถาม ตรวจสอบ แนะนำตักเตือนหรือสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อวัตถุประสงค์ในทำนองเดียวกันนั้น ในการรับรายงานตัวแต่ละครั้งพนักงานคุมประพฤติจะลำดับขั้นตอนการปฏิบัติที่เริ่มจากการปฏิสังขรณ์เพื่อให้เกิดความผ่อนคลายและสร้างสัมพันธภาพที่ดี ก่อนที่จะมีการสอบถามข้อมูลและจัดบันทึกพร้อมทั้งให้ผู้ถูกคุมความประพฤติกงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและแจ้งกำหนดนัดหมายครั้งต่อไป นอกจากนี้ในบางกรณียังอาจต้องดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องตามสภาพปัญหาและความต้องการ เช่น การเก็บตัวอย่างปัสสาวะเพื่อตรวจหาสารเสพติด การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา การให้การสงเคราะห์ เป็นต้น

การรับรายงานตัวอาจดำเนินการได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การรับรายงานเป็นรายบุคคล เป็นการรับรายงานตัวโดยพนักงานคุมประพฤติ 1 คน ต่อผู้ถูกคุมความประพฤติ 1 คน และ (2) การรับรายงานตัวแบบกลุ่ม เป็นการนัดหมายให้ผู้ถูกคุมความประพฤติจำนวนมาก (กลุ่มละ 10-20 คน ต่อพนักงานคุมประพฤติ 1-2 คน หรือกรณีเป็นทีมงาน 5 คน ควรมีผู้ถูกคุมความประพฤติในกลุ่มไม่เกิน 60 คน) มารายงานตัวพร้อมกันในคราวเดียว และอาจมีการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูอื่นๆ ประกอบด้วยโดยทั่วไปที่การรับรายงานตัวเป็นรายบุคคลสามารถใช้ได้กับผู้ถูกคุมความประพฤติทุกราย ส่วนการรับรายงานตัวแบบกลุ่มจะใช้ได้เฉพาะกับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ไม่มี

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

หรือมีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำในระดับต่ำและ/หรือ ไม่มีปัญหาหรือความต้องการที่ สลับซับซ้อนมากนัก

2) การตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะ ในกรณีของผู้ถูกคุมความประพฤติในคดี ยาเสพติด หรือศาลกำหนดเงื่อนไขห้ามเกี่ยวข้องกับยาเสพติดไว้ หรือพนักงานคุมประพฤติมีข้อสงสัย และต้องการตรวจสอบพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของผู้ถูกคุมความประพฤติ พนักงานคุม ประพฤติจะดำเนินการจัดเก็บตัวอย่างปัสสาวะของผู้ถูกคุมความประพฤติเพื่อตรวจหาสารเสพติด ในปัสสาวะด้วยวิธีการเบื้องต้น (Screening test) สำนักงานคุมประพฤติดำเนินการเอง และ/หรือ ส่งไปตรวจด้วยวิธีตรวจยืนยันผล (Confirmative test) โดยสถานพยาบาลหรือสถาบันทางการแพทย์ ก็ได้

3) การประสานงานเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง ในบางกรณีที่พนักงานคุมประพฤติ จำเป็นจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกคุมความประพฤติในเรื่องต่างๆ เช่น การตรวจสอบ สถานภาพนักเรียน/นักศึกษา/การศึกษาเล่าเรียน/ผลการเรียนจากสถานศึกษา การตรวจสอบ สถานภาพการจ้างงาน/การประกอบอาชีพ/รายได้ การตรวจสอบการเข้ารับการรักษาอาการ ป่วยทางกาย/ทางจิตหรืออาการติดยาเสพติด การตรวจสอบที่อยู่อาศัยจากนายทะเบียนราษฎร/ หน่วยงานปกครองท้องถิ่นหรือกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน การตรวจสอบ โดยการเดินทางไปพบแหล่งข้อมูล ดังกล่าวหรือมีหนังสือสอบถามไปยังหน่วยงานหรือองค์กรเอกชน/บริษัทห้างร้านหรือบุคคลผู้ที่ สามารถให้ข้อมูลข้างต้นนั้นก็ได้

4) การออกสอดส่อง เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติในการเดินทาง ออกไปสอดส่องเยี่ยมเยียนผู้ถูกคุมความประพฤติยังสถานที่ที่ผู้ถูกคุมความประพฤติพักอาศัยอยู่ หรือศึกษาเล่าเรียน/ประกอบอาชีพ เพื่อรับรู้/ทำความเข้าใจสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของผู้ถูกคุมความประพฤติ หรืออาจเป็นไปเพื่อการติดตามตรวจสอบ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกคุมความประพฤติ รวมทั้งเพื่อให้คำแนะนำตักเตือน/ช่วยเหลือผู้ถูกคุมความ ประพฤติ ทั้งนี้อาจดำเนินการ โดยผู้ถูกคุมความประพฤติรับรู้หรือไม่รับรู้ก็ได้ และอาจเปิดเผยตัว หรือไม่แสดงตัวก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมแล้วแต่กรณี ในการออกสอดส่องพนักงานคุม ประพฤติจะต้องมีการบันทึกข้อมูลและอาจมีการสัมภาษณ์บุคคลและบันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน

5) การเตือนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติหรือทำกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู ใน กรณีที่ผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติ เช่น ไม่มารายงานตัวตาม กำหนดนัด ยังคงเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยปรากฏจากผลการตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะ ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นต้น พนักงานคุมประพฤติอาจดำเนินการติดต่อผู้ถูกคุมความประพฤติเพื่อเตือนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข

การคุมประพฤติหรือการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวนั้น โดยทางโทรศัพท์ หรือมีหนังสือเตือนไปยังผู้ถูกคุมความประพฤติ ทั้งนี้หากผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ติดต่อกลับมาหรือยังคงไม่มาพบพนักงานคุมประพฤติ พนักงานคุมประพฤติอาจออกติดตามและสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติอยู่ที่พักอาศัยที่แจ้งไว้

6) การส่งคดีให้อาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายชุมชนช่วยสอดส่องดูแลแทน เนื่องจากการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนจะสำเร็จบรรลุล่วงวัตถุประสงค์มิได้หากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน กรมคุมประพฤติตระหนักถึงความสำคัญนี้ จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติเพื่อเป็นผู้ช่วยสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติแทนพนักงานคุมประพฤติ และการเป็นเครือข่ายชุมชนเพื่อรองรับการสนับสนุนทรัพยากรทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติในชุมชน

ในปัจจุบันการส่งคดีให้อาสาสมัครคุมประพฤติช่วยสอดส่องดูแลแทน เป็นการจัดให้มีอาสาสมัครคุมประพฤติทำหน้าที่ออกไปสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติยังบ้านที่พักอาศัย แทนพนักงานคุมประพฤติ เพื่อช่วยเยี่ยมเยียนดูแล แนะนำตักเตือนและให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ถูกคุมความประพฤติ ทั้งนี้การจัดให้อาสาสมัครคุมประพฤติออกไปสอดส่องแทนนี้ พนักงานคุมประพฤติควรพิจารณาจัดสรรอาสาสมัครคุมประพฤติให้รับผิดชอบสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละราย ตามทักษะความชำนาญของอาสาสมัครคุมประพฤติในการให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือ/แก้ไข ปัญหาที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะและปัญหาความต้องการของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละคนนั้น ในการออกไปสอดส่องแทนพนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องจัดทำบันทึกการสอดส่องที่มีผู้ถูกคุมความประพฤติหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องลงลายมือชื่อ ไว้เป็นหลักฐานส่งกลับคืนเพื่อรายงานต่อพนักงานคุมประพฤติทุกครั้ง

สำหรับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น พนักงานคุมประพฤติสามารถให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ถูกคุมความประพฤติ โดยพนักงานคุมประพฤติแจ้งให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนทราบว่า ในพื้นที่ที่มีผู้ถูกคุมความประพฤติที่จะให้ดูแล ทั้งนี้พนักงานคุมประพฤติควรให้คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจัดให้มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องกับผู้ถูกคุมความประพฤติ เช่น สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย (ถ้ามี) ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตลอดจนสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อรับทราบและแลกเปลี่ยนข้อมูล แนวทางในการดูแลแก้ไขฟื้นฟูและ ผู้รับผิดชอบเพื่อให้ความช่วยเหลือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จากนั้นจึงมอบหมายให้ผู้เกี่ยวข้องดูแลแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ

ตามมติที่ประชุม พร้อมทั้งติดตามผลการดูแลแก้ไขและรายงานผลให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนทราบ เพื่อรายงานให้สำนักงานคุมประพฤติทราบอย่างสม่ำเสมอ

7) การส่งคดีสอดส่องให้สำนักงานคุมประพฤติอื่นดำเนินการแทน ปัจจุบันกรมคุมประพฤติมีการเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ ดังนั้นหากผู้ถูกคุมความประพฤติที่พักอาศัยหรือสถานที่ทำงานในเขตที่มีสำนักงานคุมประพฤติตั้งอยู่ พนักงานคุมประพฤติอาจทำการส่งคดีสอดส่องให้สำนักงานคุมประเวดินั้นๆ ช่วยดำเนินการแทนได้ เพื่อความสะดวกของผู้ถูกคุมความประพฤติและพยานสะดวกในการเดินทางไปให้ถ้อยคำหรือรายงานตัว และเพื่อเป็นการสะดวก ประหยัดเวลาและงบประมาณของทางราชการ อีกทั้งสามารถสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติรายนั้น ได้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เมื่อสำนักงานคุมประพฤติที่ได้รับมอบหมายให้ทำการแทนได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้รับรายงานผลให้สำนักงานคุมประพฤติที่มอบหมายให้ทำการแทน โดยมีชั๊กซ่า

8) การจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูตามสภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการปฏิบัติงานคุมประพฤติเพื่อจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละรายได้เข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยด้วยกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละราย กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

(1) การให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยา เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้รับการให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยา (Counseling) ด้วยการใช้เทคนิคการให้คำปรึกษาต่างๆ ประกอบกัน เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาที่มีสาเหตุมาจากลักษณะทางจิตใจ สุขภาพจิต บุคลิกภาพ แรงจูงใจ ทักษะคิด ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมทางสังคมต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ถูกคุมความประพฤติ โดยมุ่งหวังให้ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัวและตัดสินใจหรือเผชิญหน้าต่อสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยมีพนักงานคุมประพฤติหรือผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทักษะในการใช้เทคนิคดังกล่าวมา โดยเฉพาะเป็นผู้ดำเนินการ

การให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาสามารถจัดได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบรายบุคคล สำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติเฉพาะราย และ (2) การให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม สำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีสภาพปัญหาใกล้เคียงกันและสามารถใช้เทคนิควิธีการในการให้การปรึกษาร่วมกันได้ในคราวเดียวกัน

(2) กิจกรรมการอบรมธรรมะ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่สมควรได้รับการขัดเกลาจิตใจด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาตามที่ตนนับถือ ให้ได้รับการสั่งสอนอบรมด้วยหลักธรรมทางศาสนา โดยจะจัดให้มีการบรรยายหลักธรรมะหรือฝึกปฏิบัติธรรมแก่ผู้ถูกคุมความ

ประพุดติเป็นกลุ่มๆ จำนวนหนึ่งตามที่ได้กำหนดนัดหมายไว้ ครั้งละ 3 ชั่วโมง ส่วนใหญ่มักจะใช้จัดขึ้นที่วัดหรือศาสนสถาน สำหรับหลักธรรมที่จะกำหนดขึ้นเป็นหัวข้อในการบรรยายอบรมแต่ละครั้ง จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและบริบทที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตามจะครอบคลุมสาระสำคัญของหลักธรรมที่จะช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพุดติสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในแบบของผู้ครองเรือนได้ ทั้งนี้โดยที่สำนักงานคุมประพุดติจะเป็นผู้กำหนดหัวข้อและพิจารณานิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญผู้นำทางศาสนาต่างๆ มาให้การอบรมธรรมะตามแผนการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูที่กำหนดไว้

(3) กิจกรรมค่ายจริยธรรม เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพุดติที่สมควรได้รับการปรับปรุงพุดตินิสัยด้วยการอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและใช้การปฏิบัติตามศาสนาวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ให้ได้เข้ารับการอบรมฝึกฝนด้วยกิจกรรมการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา โดยกำหนดให้ผู้ถูกคุมความประพุดติต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ในลักษณะของการเข้าค่ายที่วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมหรือศาสนสถานที่สำนักงานคุมประพุดติได้มีการประสานงานและเตรียมการรองรับไว้แล้ว เป็นระยะเวลา 3-5 วัน ในระหว่างกิจกรรม ผู้ถูกคุมความประพุดติจะต้องประพุดติปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ และเข้าร่วมกิจกรรมตามตารางกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและให้การสั่งสอนฝึกฝนของคณะวิทยากรและพนักงานคุมประพุดติผู้รับผิดชอบ

(4) กิจกรรมการอบรมความรู้ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพุดติที่สมควรได้รับการเสริมสร้างหรือพัฒนาความรู้หรือความเข้าใจ รวมทั้งทัศนคติและทักษะความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เน้นในด้านการศึกษา (Cognition) เป็นสำคัญให้ได้เข้ารับการถ่ายทอดอบรมความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ จากวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปตามที่กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของการอบรมความรู้ต่างๆ กิจกรรมการอบรมความรู้และระยะเวลาที่ใช้ตลอดจนรูปแบบวิธีการของการอบรมความรู้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามเนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดไว้ของแต่ละหลักสูตร โดยมุ่งเน้นที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ถูกคุมความประพุดติตามวัตถุประสงค์ของการอบรมความรู้ที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปวิทยากรที่มาบรรยายหรือถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการอบรมความรู้จะเป็นบุคคลภายนอกที่สำนักงานคุมประพุดติประสานงานจัดเชิญมาเป็นวิทยากร โดยมีพนักงานคุมประพุดติเป็นผู้ประสานงานการจัดกิจกรรมอบรมความรู้ตามหลักสูตรนั้น เช่น การอบรมความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎจราจรสำหรับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการขับขี่รถยนต์ยานพาหนะ เป็นต้น

(5) กิจกรรมค่ายยาเสพติด เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูภายใต้แนวคิดของการปรับเปลี่ยนการรู้คิดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Cognitive-behavioral approach) โดยการจัดกิจกรรมในลักษณะของการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มในลักษณะของการเข้าค่ายเพื่อการเรียนรู้ต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่ง 3 วัน หรือ 5 วัน หรือ 7 วัน แล้วแต่หลักสูตรที่กำหนดขึ้น ทั้งนี้ โดยสามารถแยกรูปแบบของค่ายยาเสพติดนี้ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

(5.1) ค่ายยาเสพติดสำหรับผู้เสพ/ผู้ติด เป็นการประยุกต์กิจกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบ Matrix Program ผสมกับการแก้ไขฟื้นฟูตามแนว Reality Therapy และการแก้ไขฟื้นฟูตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา โดยมีหลักสูตรครอบคลุมการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคมที่เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการติดยาเสพติด ความรู้และทักษะการป้องกันการหวนกลับไปเสพซ้ำและเลิกยาเสพติดในระยะเริ่มต้น การให้การสนับสนุนทางสังคม และการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตลอดจนจัดให้มีการฝึกฝนระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพ ค่ายยาเสพติดกรณีนี้สามารถใช้เป็นกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้เสพ/ผู้ติดที่มีระดับความรุนแรงของการเสพติดในระดับต่ำ-ปานกลาง และอยู่ในวิสัยที่จะสามารถควบคุมตัวเองให้เลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้ด้วยตนเอง

(5.2) ค่ายยาเสพติดสำหรับผู้ค้ารายย่อย เป็นการประยุกต์ใช้กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูที่มุ่งสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม/ชุมชนอย่างเข้มข้น เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติละเลิกการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในฐานะของผู้ค้ารายย่อยหรือรับจ้างซื้อขายเสพติด ค่ายยาเสพติดกรณีนี้สามารถใช้เป็นกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้ค้าและรับจ้างซื้อขายเสพติด เพื่อป้องกันการหวนกลับไปกระทำความผิดในลักษณะเดิมอีก

(6) กิจกรรมป้องกันการเสพซ้ำ เป็นกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูที่จัดขึ้นสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่เคยเป็นผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดและกำลังอยู่ในระหว่างช่วงเวลาของการเลิกยาเสพติดในระยะเริ่มต้น โดยการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูเป็นครั้งคราวตามโปรแกรมที่กำหนดไว้ เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด และทักษะการป้องกันการหวนกลับไปเสพซ้ำ และเลิกยาเสพติดในระยะเริ่มต้น การให้การสนับสนุนทางสังคมและการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

(7) การฝึกอบรมอาชีพ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีความต้องการฝึกหัดวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ารับการฝึกหัดวิชาชีพตามความสนใจหรือความต้องการนั้น ซึ่งอาจเป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติไปเข้ารับการฝึกอาชีพในหลักสูตรที่สถาบันหรือ

หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์ฝึกอาชีพ เป็นต้น หรือสำนักงานคุมประพฤติอาจประสานงานจัดหาวิทยากรมาทำการสอนวิชาชีพให้กับกลุ่มผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีความสนใจหรือต้องการฝึกวิชาชีพนั้นพร้อมๆ กันเป็นคราวๆ ไป

(8) การแนะนำงานอาชีพ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่ว่างงานหรือต้องการหางานอาชีพใหม่ ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งงานอาชีพและการจ้างงานจากกิจกรรมการแนะนำงานอาชีพนั้น ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นการจัดโดยสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อแนะนำงานอาชีพโดยตรงหรือสำนักงานคุมประพฤติประสานงานให้วิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจัดหางานจังหวัดเป็นผู้มาให้คำแนะนำงานอาชีพแก่กลุ่มผู้ถูกคุมความประพฤติพร้อมๆ กันในคราวเดียวกันก็ได้

(9) การจัดให้ทำงานบริการสังคม เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แก่สังคม ชุมชน หรือองค์กรสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง ทั้งนี้ โดยความยินยอมของผู้ถูกคุมความประพฤติและพนักงานคุมประพฤติเห็นสมควร โดยมีการกำหนดประเภท/ลักษณะของงานที่ปลอดภัยเหมาะสมกับเพศ วัยและสมรรถนะของผู้ถูกคุมความประพฤติ การจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมนี้ถือเป็นกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูรูปแบบหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกคุมความประพฤติตระหนักและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาความภาคภูมิใจและคุณค่าแห่งตนเองและเสริมสร้างวินัยของผู้ถูกคุมความประพฤติได้อีกด้วย นอกจากนี้ ยังจะเป็นการช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับส่วนรวมจากการกระทำผิดของตนด้วย

(10) การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ลดพฤติกรรมเสี่ยง/มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา มีทักษะชีวิตที่จำเป็นและมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและผู้อื่น กิจกรรมกลุ่มเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูนี้ แบ่งออกเป็น 2 ชุดกิจกรรม ดังนี้

(10.1) โปรแกรมพื้นฐาน เป็นโปรแกรมที่กำหนดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทุกคนต้องเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู โดยประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูในด้านการเห็นคุณค่าตนเอง การมีเป้าหมายชีวิตการตระหนักรู้ตนเองและการตระหนักรู้ปัจจัยเสี่ยง และปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว

(10.2) โปรแกรมปัญหาเฉพาะด้าน เป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีปัญหาในด้านนั้นๆ โดยประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะด้านนั้นๆ ได้แก่ ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การจัดการกับอารมณ์ ทักษะการแก้ปัญหาและการ

ตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธและการสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพและเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ทั้งนี้ โดยพนักงานคุมประพฤติจะได้นัดหมายให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานและเฉพาะด้านตามที่กำหนดเป็นคราวๆ ต่อเนื่องกันไปจนครบตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูที่กำหนดไว้ของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละราย

(11) การส่งต่อไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติ ในกรณีที่พนักงานคุมประพฤติเห็นสมควรให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยโปรแกรมหรือวิธีการใด แต่สำนักงานคุมประพฤติไม่สามารถดำเนินการตาม โปรแกรมหรือวิธีการนั้นๆ เองได้โดยตรง หากต้องจัดส่งผู้ถูกคุมความประพฤติไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตาม โปรแกรมหรือวิธีการดังกล่าวจากหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆ เช่น โปรแกรมจิตบำบัดโดยนักจิตวิทยาในสถาบันจิตเวช โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูผู้ติดสุรา โปรแกรมครอบครัวบำบัดโดยนักจิตวิทยาศูนย์สุขภาพจิต เป็นต้น พนักงานคุมประพฤติจึงต้องดำเนินการประสานงานส่งต่อผู้ถูกคุมความประพฤติไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามโปรแกรมหรือวิธีการที่หน่วยงานหรือสถาบันอื่นกำหนดนั้น

9) การสงเคราะห์ เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติในด้านต่างๆ ในระหว่างการคุมความประพฤติ การให้การสงเคราะห์ดังกล่าวแยกเป็นการให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การสงเคราะห์ค่าพาหนะ เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางเท่าที่จ่ายจริงไม่เกินอัตราต่ำสุดตามพระราชกฤษฎีกาค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม สำหรับการไปรายงานตัว การไปให้ถ้อยคำ การไปทำงานบริการสังคม การฝึกอาชีพ และเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูต่างๆ แก่ผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินค่าพาหนะ

(2) การสงเคราะห์ค่าอาหาร เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าอาหารเท่าที่จำเป็น (ไม่เกิน 30 บาท/มื้อ) สำหรับเป็นค่าอาหารในระหว่างการไปรายงานตัว การไปให้ถ้อยคำ การไปทำงานบริการสังคม การฝึกอบรม และเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูต่างๆ ของผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินค่าอาหาร

(3) การสงเคราะห์ค่าบริการบำบัดรักษาพยาบาล จิตและฟื้นฟูสมรรถภาพ ค่าตรวจร่างกายและสภาพจิตใจ เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยทางกาย ทางจิตและบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งค่าตรวจร่างกายและสภาพจิตใจของผู้ถูกคุมความประพฤติ โดยให้เบิกจ่ายได้เท่าที่จ่ายจริงตามที่เรียกเก็บ สำหรับสถานพยาบาลหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของรัฐเท่านั้น

ในกรณีที่สถานพยาบาลหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของรัฐไม่เพียงพอหรือไม่สามารถให้บริการได้ ให้เข้ารับบริการจากสถานพยาบาลหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของเอกชน และเบิกค่าใช้จ่ายได้เฉพาะที่เป็นการจ่ายค่าบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้เท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 10,000 บาท/120 วัน/คน)

(4) การสงเคราะห์ด้านการศึกษา เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาในสายสามัญ สายอาชีพ และอุดมศึกษา ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ของผู้ถูกคุมความประพฤติเท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 2,500 บาท/คน/ภาคการเรียน) นอกจากนี้ ยังเป็นการให้การสงเคราะห์ในด้านการจัดหา/ติดต่อสถานที่เรียนให้กับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ยังไม่มีสถานที่เรียนอีกด้วย

(5) การสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมการหางาน เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการไปสมัครงานของผู้ถูกคุมความประพฤติที่ขาดงานเท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 500 บาท/คน/ครั้ง) รวมทั้งการติดต่อหางานให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำด้วย

(6) การสงเคราะห์การฝึกอาชีพ เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการฝึกอาชีพ ที่ครอบคลุมถึงค่าสมัครเข้ารับการฝึกอาชีพ ค่าเครื่องแต่งกายในการฝึกอาชีพ ค่าอุปกรณ์และวัสดุประกอบการฝึกอาชีพ สำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ไม่มีวิชาชีพติดตัวหรือต้องการฝึกอาชีพเพื่อยกระดับฝีมือ

กรณีสำนักงานคุมประพฤติดำเนินการจัดฝึกอาชีพเอง สงเคราะห์ได้เท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 500 บาท/คน/ครั้ง)

กรณีสำนักงานคุมประพฤติจัดส่งผู้ถูกคุมความประพฤติไปฝึกอาชีพยังสถานที่ฝึกอบรมอาชีพของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน สงเคราะห์ได้เท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 2,000 บาท/คน/ครั้ง)

(7) การสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพ เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบอาชีพที่ครอบคลุมถึง การจัดหาอุปกรณ์และสิ่งจำเป็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามความจำเป็นเหมาะสมเท่าที่จ่ายจริง (ไม่เกิน 2,000 บาท/คน/ครั้ง และปีละไม่เกิน 6,000 บาท/คน นับแต่วันที่ได้รับการสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพครั้งแรก)

(8) การสงเคราะห์เงินค่ายังชีพ เป็นการให้การสงเคราะห์เงินเป็นค่าใช้จ่ายในการยังชีพระหว่างการคุมความประพฤติ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในด้านเครื่องอุปโภคและบริโภคของผู้ถูกคุมความประพฤติ (ไม่เกิน 200 บาท/คน/ครั้ง และปีละไม่เกิน 2,000 บาท/คน นับแต่วันที่ได้รับการสงเคราะห์เงินค่ายังชีพครั้งแรก)

(9) การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย เป็นการให้การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยในลักษณะของบ้านกึ่งวิถี (Halfway-House) สำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ไม่มีที่พักอาศัยหรือมีที่พักอาศัยแต่มีปัญหาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว ชุมชน หรือสังคมได้ โดยการจัดที่พักอาศัยให้อยู่เป็นการชั่วคราว โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนต่างๆ ปัจจุบันมีบ้านกึ่งวิถีในความดูแลรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติรวมทั้งสิ้น 16 แห่ง ตั้งอยู่ใน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพัทลุง

อนึ่ง นอกจากการสงเคราะห์ในระหว่างการคุมความประพฤติข้างต้นแล้ว สำนักงานคุมประพฤติยังมีการสงเคราะห์ภายหลังพ้นจากการคุมความประพฤติ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดำเนินการภายหลังจากที่ผู้ถูกคุมความประพฤติได้พ้นจากการคุมความประพฤติพ้นจากภาระการที่จะต้องมารายงานตัวกับพนักงานคุมประพฤติแล้ว แต่เพื่อช่วยให้ผู้พ้นจากการคุมความประพฤติสามารถยืนหยัด ช่วยเหลือตนเองและใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นได้เช่นคนปกติ รวมทั้งลดการกระทำความผิดซ้ำ พนักงานคุมประพฤติก็นำให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ถูกคุมความประพฤติหรือส่งต่อไปยังหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องตามความจำเป็น ทั้งนี้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่พ้นจากการคุมความประพฤติ ผู้พ้นการคุมประพฤติสามารถแจ้งความประสงค์ขอรับการสงเคราะห์ได้ที่สำนักงานคุมประพฤติเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

10) การปฏิบัติงานอื่นๆ นอกจากการปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อเป็นการควบคุมดูแลให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปฏิบัติตนตามเงื่อนไขเพื่อการคุมประพฤติที่ศาลกำหนดไว้ และสนับสนุนช่วยเหลือผู้ถูกคุมความประพฤติในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถปรับตัวและปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัยให้เป็นพลเมืองดังกล่าวแล้ว พนักงานคุมประพฤติก็นำไปปฏิบัติงานอื่นใดนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อส่งเสริมหรือประสานงานให้เกิดประโยชน์ต่อการควบคุมดูแลและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ถูกคุมความประพฤติ ตลอดจนดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้ถูกคุมความประพฤติให้มีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุขเป็นสำคัญ การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติก็นำไปปฏิบัติงานในรายละเอียดอื่นๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงไว้ ได้อย่างไม่จำกัด โดยที่สามารถยืดหยุ่นและมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันออกไปได้ ขึ้นอยู่กับบริบทและรายละเอียดของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละรายนั้น ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เป้าหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติให้กลับตนเป็นพลเมืองดีเป็นสำคัญ

3.5 เงื่อนไขการคุ้มครองความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่¹²

ในกรณีที่ศาลสั่งคุ้มครองความประพฤติ ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคสอง ดังนี้

1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเข้าพนักงาานจะได้อสอบตาม แนะนำช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำการกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและผู้กระทำผิดความเห็นสมควร

2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

5) เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก

ในการกำหนดเงื่อนไขการคุ้มครองความประพฤตินี้ เป็นดุลพินิจของศาล ศาลอาจวางเงื่อนไขทุกข้อหรือบางข้อก็ได้ ในกรณีที่พฤติการณ์เกี่ยวกับการคุ้มครองความประพฤติได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อศาลเห็นสมควรอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อใดข้อหนึ่งเสียก็ได้หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมก็ได้

ระยะเวลาการคุ้มครองความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่

ศาลจะพิพากษาให้คุ้มครองความประพฤติแก่จำเลยรายใดไว้ภายในระยะเวลาเพียงใดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 วรรคหนึ่ง

¹² กลุ่มงานควบคุมและสอดส่อง กรมคุมประพฤติ. อ้างแล้ว. หน้า 32.

3.6 ผลทางกฎหมายของการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติ หรือมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป

ผลของการปฏิบัติตามเงื่อนไข

ถ้าผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติที่กำหนดไว้ในมาตรา 56 และไม่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมความประพฤติตามมาตรา 57 จนศาลสั่งลงโทษหรือไม่ได้กระทำความผิดขึ้นใหม่ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง ผู้กระทำผิดก็จะพ้นจากโทษที่รอการกำหนดไว้หรือที่รอการลงโทษไว้ ซึ่งเป็นการพ้นจากสภาพการบังคับ คือ เป็นการพ้นการคุมความประพฤติด้วยคตินั้นเอง

ผลของการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือกระทำความผิดขึ้นใหม่ หรือมีพฤติการณ์ที่เกี่ยวกับการคุมความประพฤติเปลี่ยนแปลงไป

กรณีผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือกระทำความผิดขึ้นใหม่

1) กรณีผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤติไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดให้ตามมาตรา 56 ศาลอาจตัดเตือนผู้ถูกคุมความประพฤติหรือจะกำหนดการลงโทษที่ยังไม่ได้กำหนด หรือลงโทษซึ่งรอไว้นั้นก็ได้ (ตามมาตรา 57) กรณีนี้เป็นดุลพินิจของศาล คือ ศาลจะเลือกวิธีใดใน 2 วิธีก็ได้ ไม่จำเป็นต้องตัดเตือนก่อนแล้วจึงสั่งลงโทษภายหลัง

2) ผู้ถูกคุมความประพฤติกระทำความผิดขึ้นใหม่ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤติกระทำความผิดขึ้นใหม่ ซึ่งความผิดที่กระทำขึ้นใหม่นี้จะต้องเป็นการกระทำความผิดภายในเวลาที่ศาลรอการลงโทษ หรือรอการกำหนดโทษไว้ แล้วถ้าในคดีหลังนี้ศาลลงโทษจำคุกจำเลย ศาลก็จะนำโทษที่รอไว้ไปบวกด้วยได้ ในกรณีเช่นนี้ เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องพิจารณาว่า ถ้าศาลในคดีแรกรอการกำหนดโทษไว้ก็ให้ศาลที่พิจารณาคดีหลังกำหนดโทษสำหรับคดีแรกที่รอกำหนดไว้ แล้วรวมกับโทษที่กำหนดในคดีหลังเป็นโทษทั้งหมดที่ผู้กระทำผิดจะต้องได้รับ แต่ถ้าศาลในคดีแรกได้รอการลงโทษไว้ ศาลในคดีหลังก็นำโทษที่รอการลงโทษไว้มารวมกับโทษที่จะลงในคดีหลัง รวมเป็นโทษทั้งหมดที่ผู้กระทำผิดจะต้องได้รับ

3) การมีพฤติการณ์เกี่ยวกับการคุมความประพฤติเปลี่ยนแปลงไป ถ้าผู้ถูกคุมความประพฤติมีข้อเท็จจริงหรือมีพฤติการณ์เกี่ยวกับการคุมความประพฤติเปลี่ยนแปลงไปและข้อเท็จจริงดังกล่าวปรากฏต่อศาลเองหรือจากการรายงานของพนักงานคุมประพฤติ ศาลมีอำนาจดำเนินการตามมาตรา 56 วรรคสาม ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนเงื่อนไขการคุมความประพฤติข้อหนึ่งข้อใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขการคุมความประพฤติเพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้